

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

ДИНАМИКА НА КОНВЕНЦИОНАЛНАТА ПРЕСТЪПНОСТ

2012 - 2013 г.

Policy Brief No. 41, октомври 2013 г.

През 2012 г. за се наблюдава рязко увеличение както на броя на жертвите, така и на броя престъпления спрямо 2011 г. Това се случва на фона на наблюдавания повече от 10-годишен спад на равнището на престъпността (виж графика 1). В същото време статистиката на регистрираните от МВР престъпления за 2012 г. показва точно обратната тенденция – 6 % спад на престъпленията от 114 781 през 2011 г. на 107 828 през 2012 г. (Фигура 1).¹

Тази разлика се обяснява с нарастваща латентна престъпност, която не попада в официалните статистики. Сегашният ръст идва на фона на плавното повишаване на равнището на престъпността през 2009 и 2010 г. – тенденция регистрирана от НИП и от статистиката на МВР.

¹ Националното изследване на престъпността (НИП) се провежда ежегодно за 11 път от Центъра за изследване на демокрацията и Витоша Рисърч. НИП се осъществява чрез национално представително изследване. През 2013 г. бяха използвани два инструмента за набиране на информация. Първият бе използваният до този момент метод на стандартизирано персонално интервю лице в лице (бяха интервюирани 1000 респондента). Допълнителни 2500 респондента бяха интервюирани по телефона.

Основни изводи

- **Нарастване на равнището на престъпността през 2012 г.:** Рязък ръст жертвите на престъпления през 2012 г. в сравнение с 2011 г. – от 10.3 % на 15.4 % от населението. Увеличава се както броя на жертвите, така и броя на престъпленията.
- **Ръст на латентността:** регистриран е най-големия спад на докладваните престъпления за последните 3 години от страна на жертвите на престъпления.
- **Ръст на кражбите:** въпреки продължаващия спад на тежки престъпления като убийства и кражби на автомобили, се наблюдава ръст при престъпленията против собствеността на гражданите.
- **Жертвите на престъпления в Северен-централен и Югоизточни райони** на страната най-рядко докладват на полицията престъпленията. Тези райони се отличават и с високи нива на престъпност.

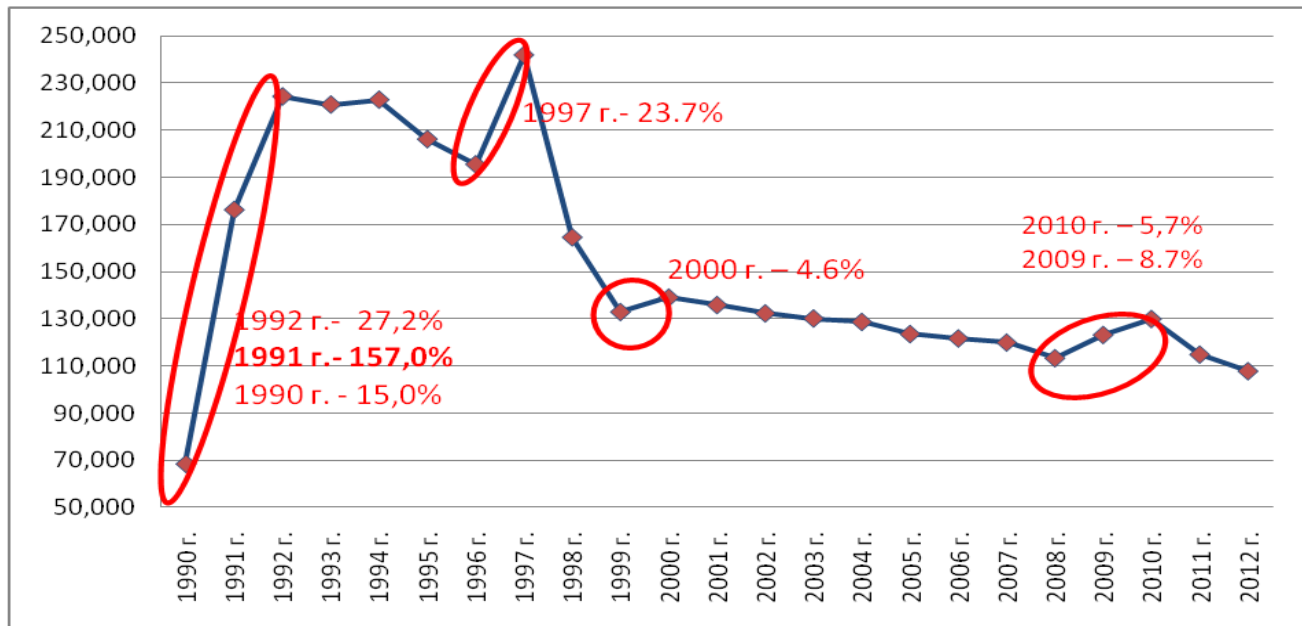
Фигура 1 НИП и статистика на МВР: сравнение

Това е четвърти период след 1990 г. (Фигура 2), когато се забелязва ръст на равнището на престъпността в период на остра икономическа криза на страната.

През 2009 г., без да има увеличаване на жертвите, имаше нарастване на броя престъпления – т.е. в началото на кризата повече хора ставаха жертви на повече от едно престъпление. В същото време, според

Фигура 2 Регистрирани престъпления от МВР (1990 – 2012)

статистиката на МВР, след 2010 г. следват две години на значителен спад в престъпността като през 2012 г. нивата са по-ниски от нивата преди кризата (2007-2008 г.)

Нарастване на латентността

Един от най-важните индикатори, които НИП предоставя, е нивото на латентност или на „скритата престъпност“ – тази, която не се съобщава в полицията и не попада в статистиката на МВР. Тези данни са удачен индикатор и за доверието на жертвите на престъпността в полицията.

Според проучването за 2012 г. латентността се увеличава, а броят на съобщените престъпления намалява за трета поредна година, като едва 42.4 % от престъпленията са съобщени на полицията, а **всяка втора жертва на престъпление е предпочела да не го съобщава в полицията.**

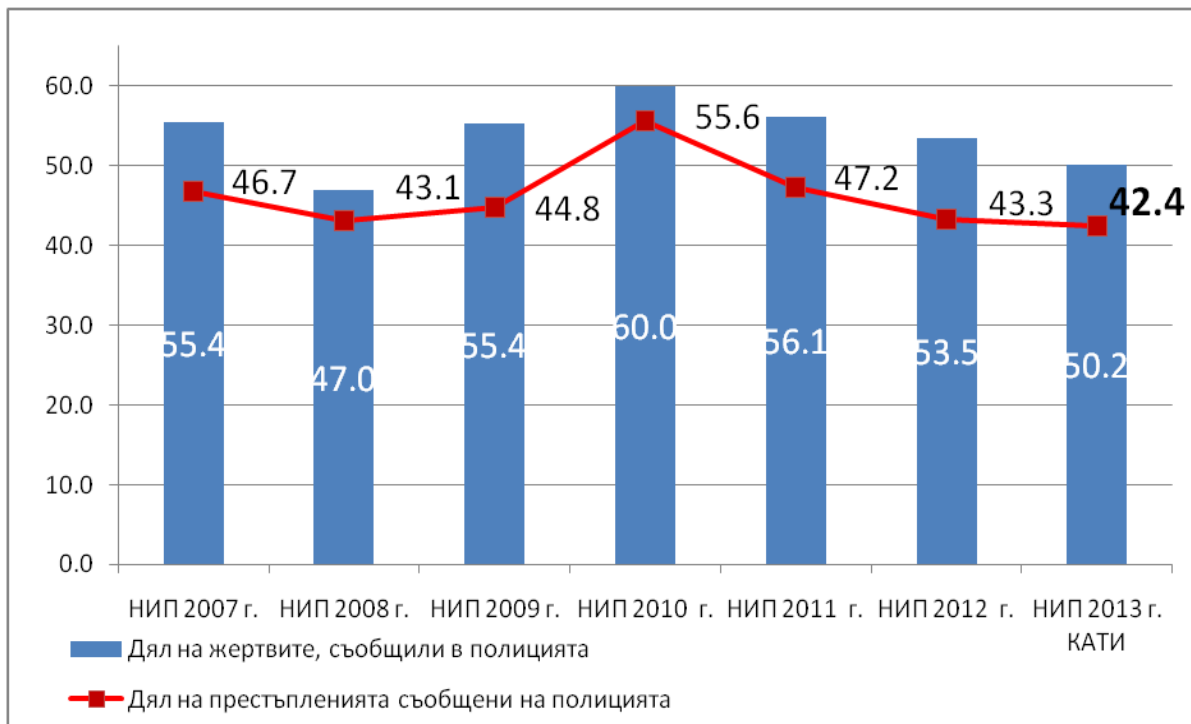
Сравнение на данните след влизането на България в ЕС (2007 г.) показва, че през 2010 г. има рекордно ниска латентност, и високо докладване на престъпления. Тази тенденция бе интерпретирана при предходните НИП като резултат от активното и позитивно отразяване на дейността на МВР от медиите. С нарастването на критичността на медиите към дейността в края на мандата на правителствата обикновено се наблюдава и спад на съобщаването на престъпленията.

Причини за латентността

Причините, поради които гражданите не заявяват престъпления на полицията варират според категорията и тежестта на престъплението. Най-често споменаваните причини са:

- Полицията няма да направи нищо – тази

Фигура 3 Дял на потърсили полицията жертви и заявените престъпления

причина изразява по-скоро липса на доверие

в полицията и убеждение, че полицията е незаинтересована да помогне на гражданите. Това е най-често посочваната причина при престъпления, които гражданите смятат за сериозни. При кражбите от коли, например, 42% от жертвите, които не са докладвали на полицията това престъпление, посочват тази причина като водеща. При взломни кражби от жилища, 30 % от недокладвалите посочват като водеща причина недоверието в полицията.

- **Полицията не може да направи нищо/ няма доказателства** – тази причина изразява по-различно убеждение – че полицията дори и да иска, няма капацитет или възможност да се справи с престъплението. Тази причина е с по-нисък интензитет при посочването. За кражби от коли 20 %, а при взломни кражби от жилища 17 % от недокладвалите посочват тази причина.
- **Не беше толкова сериозно, нищо не загубих** – тази причина отразява по-общата тенденция, че леките престъпления често остават незааявени в полицията. Тази причина се посочва най-често от жертвите на опит за взлом - 40 % или заплахата – 26 % от недокладвалите.
- **Семейството ми се справи само** – тази причина, която посочват между 3 % и 6 % от жертвите недокладвали престъпления, отразява случаи, когато извършителят е роднина или познат на семейството. Това е причина по-рядко посочвана.

Недоверието в полицията обаче се отнася само към заявяването на някои категории престъпления. Така например, жертвите на кражба на автомобил или на нападение и заплахата имат далеч по-голямо доверие, че полицията би им помогнала и може да им помогне. При грабежите значителна причина за незааявената престъпност е

страха на жертвата от отмъщение. При нападенията и заплахите, жертвите често посочват отговор като причини за незааявяване „други“ или „не е работа на полицията“, защото в много случаи става въпрос за личностни взаимоотношения и причини.

Национално изследване на престъпността (НИП) и статистиката на МВР²:

- Данните в НИП се събират чрез национално представително изследване на жертвите на престъпления
- Докато статистиката на МВР включва само заявената престъпност, НИП обхваща и тази която жертвите не са съобщили в полицията (т.нар. латентна престъпност).
- Статистика на МВР обхваща по-малко от половината от реално извършените престъпления.
- Статистиката на МВР изкривява структурата на престъпността, тъй като не регистрира множеството по-леки престъпления, а в някои региони на страната, където има ниско доверие в полицията се регистрират относително по-малко престъпления.
- Методът, използван при провеждането на НИП, е международно утвърден и се прилага в повечето европейски страни и САЩ.

Полицейските „филтри“

Данните от НИП показват, че от приблизително 600 хил. престъпления, извършени за година, около половината или 300 хил. не се съобщават в

² През 2013 година Националното изследване на престъпността използва два метода за набиране на данни: телефонни интервюта (т.нар. КАТИ метод) и лице в лице. Телефонните интервюта като цяло регистрират по-голям брой престъпления и жертви – 2 процентни пункта повече от тези при персоналното интервю.

полицията. Следователно около 300 хил. престъпления би трябвало да се регистрират от полицията и да бъдат отразени в статистиката на МВР. Статистиката на МВР, обаче, регистрира приблизително 110 хил. престъпления годишно. Това дава основание да се направи заключение, че по редица причини **около 190 хил. престъпления, които гражданите съобщават в полицията, в крайна сметка остават нерегистрирани и не се разследват** (Фигура 4).

Фигура 4 Латентност и полицейски филтри

Тези неформални механизми наричаме „полицейски филтри“. Причините за тези филтри са различни. Част от тях могат да бъдат търсени в самите жертви на престъпление. Жертвите могат да имат грешна преценка за събития, които всъщност не са престъпления. Това води до отказ от страна на полицията да бъде регистрирано престъпление.

В друга част от филтрите може да бъде открит умисъл от страна на полицията да не регистрира престъпление. **Политическият и управленският натиск** за „по-ниски нива на престъпност“ е основната причина за стремеж за нерегистриране на престъпления.

Основният критерий за добра работа и ефективност в работа на полицаите (както на ръководството на РУП / ОД МВР, или на отделни полицаи) е **коефициентът на разкриваемост** на

престъпления и общият брой регистрирани престъпления. Последницата е, че по-голям брой престъпления за определен период и съответно ниска разкриваемост означава риск за ръководствата на различните нива.

Появява се ясен мотив да се избягва регистрацията на престъпления, особено на онези, за които има по-малък шанс да бъдат разкрити.

Освен полицията, прокурори или следователи също могат да имат влияние върху това дали едно докладвано престъпление се регистрира или не. Те по-скоро са вторични „филтри“ и в резултат на това влиянието им върху цялостната статистика е далеч по-ограничено от това на полицията.

Инструменти за неутрализиране на полицейските филтри

- Създаване на звено в „Инспектората“ на МВР, което да извършва случайни проверки (чрез определена извадка) на случаи на докладвани от граждани престъпления;
- Периодични проверки и контрол върху извадка от случаи докладвани през телефон 112;
- Използване технологията „таен клиент“ в РУП, където служители на инспектората под прикритие докладват престъпление.
- Разяснителна кампания сред населението относно ползите да се докладват престъпленията (напр. престъпленията често се повтарят, ако не се вземат мерки, и едни и същи граждани, които премълчават стават жертви многократно);

- механизми, насърчаващи граждани да сигнализируют Инспектората за проблеми при опит да докладват престъпление.

Редовното съпоставяне на данните от НИП и вътрешния контрол в МВР биха дали възможност тези филтри да бъдат свити, и по-голяма част от докладваните престъпления да бъдат разследвани. Една първа стъпка би била да се анализират данните на НИП по административни области, където има ясни аномалии и висока латентност.

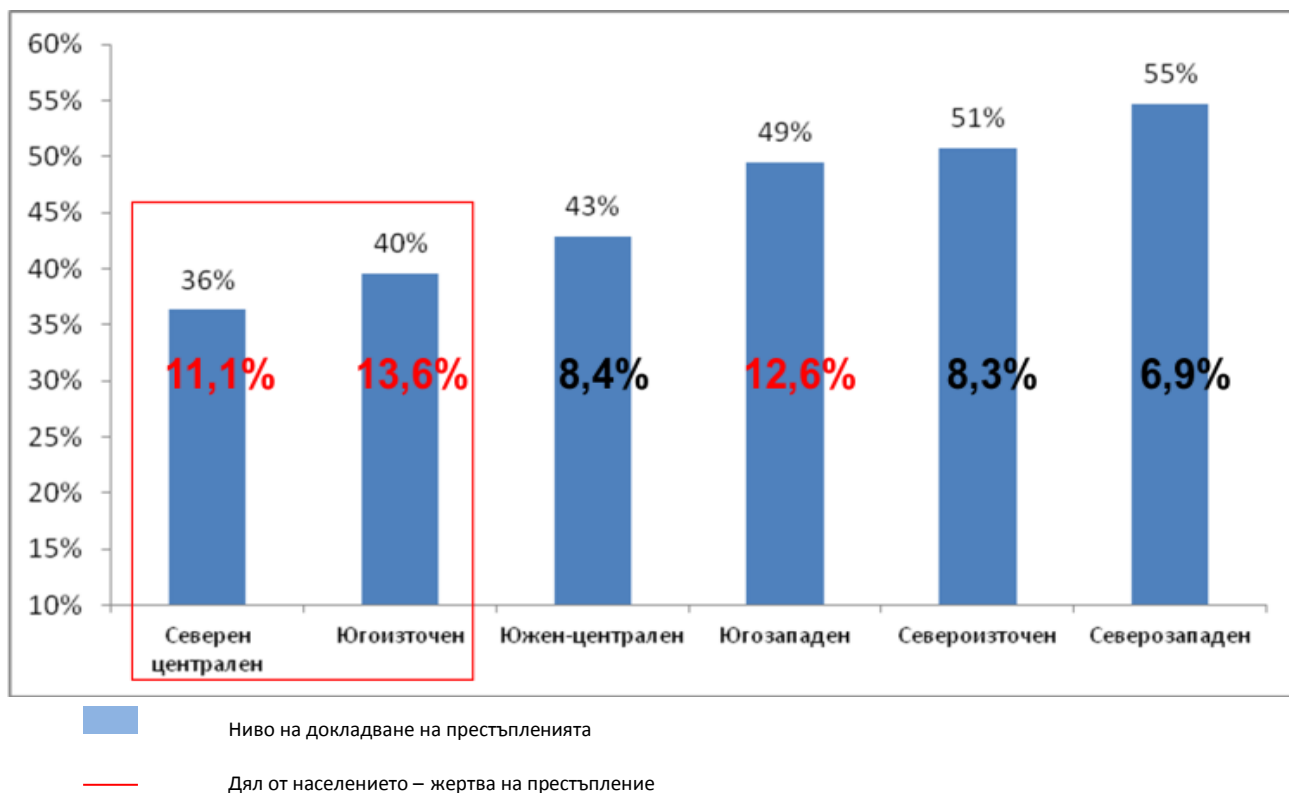
През 2012 г. в Северен централен и Югоизточен район³ (Фигура 5) се докладват едва 36 % и 40 % от престъпленията. В същото време, двата района се отличават с високи нива на престъпност, като там 11.1 % и 13.6 % от населението са били жертва на престъпление.

Ръст при престъпленията против собствеността⁴

Изследването на жертвите позволява да се направят изводи за някои по-масови категории престъпления. При други престъпления, ниската латентност позволява използването на полицейската статистика като достоверен източник. Могат да се направят следните заключения:

- Продължава дългогодишна трайна тенденция на **спад при тежките престъпления** (убийства и кражди на автомобили). При убийствата, нивата (1.9 убийства на 100 хил.) обаче остават над средните европейски.
- Опитите за т.нар. **телефонни измами**

Фигура 5 Латентност и нива на виктимизация в регионите на страната.

³ Използвани са данни по „райони на планиране“. Данни по области не са възможни, поради недостатъчно голяма извадка.

⁴ за 2010 г. известни методологични проблеми не позволяват данните по отделните видове престъпления от 2011 г. да се използват.

продължават да бъдат на изключително високи нива, като близо всеки пети гражданин е получил обаждане.

- **Кражбите на части или вещи от автомобили** бележат ръст (от 4.6 % от собствениците на автомобили на 6.2 %) – тенденция, която полицейската статистика не успява да регистрира. Подобна е и тенденцията при жертвите на умишлено повреждане на автомобили (от 5.6 % на 7.9 % от собствениците)
- Жертвите на опити за **взломни кражби**, както и на реално извършените взломни кражби нарастват (съответно от 1.3 % на 2.6 % и от 2.07 % на 2.011 %⁵ от населението)
- Нарастване на **кражбите на имущество**. При кражбите на лично имущество нарастването на дела на хората станали жертва е от 3 % на 5.1 %, а при велосипедите от 3.2 % на 3.8 %.
- При **грабежите** и петгодишните тенденции, и данните за 2012 г. показват ръст (от 0.3 % на 0.8 % от населението). Подобна е тенденцията и при жертвите на заплахи (от 1.9 % на 2.2 %).

Акценти за 2013

Социалната нестабилност през 2013 г. създаде предпоставки за особена динамика, свързана с престъпността. Периодите на протести и политическа нестабилност създадоха условия за периодично нарастване на равнището на престъпността.

Данните от 2009 г. до момента показват, че икономическият спад и бавното възстановяване са

⁵ Въпреки малкото, статически незначимо нарастване, данните от въпроса за опитът на жертвите на взломни кражби за последните 5 години отчита статистически значим ръст от 5.5 % на 8.7 %. В същото време нарастването на опитите за взломни кражби предполага и нарастване на успешните опити.

ключови за равнището на престъпността. Високите нива за безработица, с които се характеризира 2013 г. дават основание да се прогнозира, че ситуацията в криминогенната обстановка ще продължи да е нестабилна.

Нов момент в криминогенната обстановка е **рязкото нарастване на имигрантския поток**. Опитът от резки проблеми в имигрантската картина в Западна Европа предполагат следните прогнози за България:

- Може да се очаква нарастване на определени видове масови престъпления, особено тези свързани с оцеляване и осигуряване на препитание (дребни кражби и измами, включително на хранителни продукти от магазини). При сегашните нива на бежанския и имигрантски поток, броят на извършените от имигранти престъпления ще остане незначителен – под 1 % от общия брой престъпления.
- В средносрочен план може да се очаква дори спад на престъпленията извършени от имигранти, тъй като имигрантите се приспособяват към местните условия на живот и пазара на труда.
- Връзките на икономически имигранти/бежанци с организирани престъпни дейности са незначителни и в краткосрочен план не може да се очаква съществено участие на имигранти в организирани престъпни дейности.
- Типична стратегия на оцеляване на имигрантски общности е участие в сивата икономика, включително разпространение на пиратски или други потребителски стоки (напр. цигари), които са обект на внос от организирани престъпни мрежи.